

Čarodějky ze Salemu

Režie: Mikoláš Tyc

Pro analýzu divadelní inscenace jsem zvolila hru *Čarodějky ze Salemu* uváděnou v MDB v režii Mikoláše Tyce. Tuto inscenaci jsem zvolila z toho důvodu, že už v prvních minutách na mě představení působilo velmi odlišně oproti většině inscenací MDB.

Představení v Městském divadle jsou většinou velmi jasně osvětlená, a i rekvizity a kostýmy bývají bohaté, barevné, vytvářejí dojem reálného prostoru. *Čarodějky ze Salemu* oproti tomu mají spoře osvětlené jeviště, na kterém se vyměňují velké holé konstrukce schodů, vnějších i vnitřních stěn domů, svým postavením, seskupením a rotací evokují podobu městečka a jeho okolí. Díky spojení prostorové orientace těchto konstrukcí a příchodů a odchodů herců, si divák dokázal vytvořit obraz domů a ulic, z replik postav jsme potom mohli zjistit i přibližnou vzdálenost míst. Použití mohutných konstrukcí vizuálně zmenšilo prostor jeviště, ale, dle mého názoru, rozšířilo prostor dramatický. Díky tomu, že se herci pohybovali v odlišných prostorách (spojené trámy evokující prosklený pokoj domu, úzká tmavá ulička mezi domy vytvořená pomocí dvou stěn v těsné blízkosti a šerým světlem, vchodové dveře nad schody, po kterých postava vcházela do hlavní prostorné místnosti domu), čímž se oddalovali nebo přibližovali divákům i jiným postavám, docházelo ke zvětšení dramatického prostoru, jelikož všichni přítomní byli stále součástí města a jeho příběhu. Kostýmy inscenace, stejně jako rekvizity a scénografické prvky, jsou všechny laděné do odstínů černé barvy, stylizované, částečně připomínají módní tradici doby 17. století a jsou upravené k velkému pohybu herců a postav. Zároveň kostýmy odrážejí a zdůrazňují společenské a finanční rozdíly mezi postavami – bohatý soudce má na límci dlouhého kabátu kožešinu, což evokuje jeho nadřazenost nad ostatními obyvateli města. Vdané ženy – matky mají pokrývku hlavy, statkářka jen jednoduchý šátek na rozdíl od městské ženy s vysokým kloboukem. Vizuálně velmi výrazný a odlišný kostým od ostatních má postava Tituby, která čarodějnické rituály měla ve městě šířit, herečka má spletené vlasy do malých copánků, krajkované dlouhé šaty a výrazný make-up. To ji velmi odlišuje od ostatních postav a evokuje sílu nad ostatními stejně jako kožešinový límec soudce.

Herci používají realistický pohyb i mimiku, inscenace celkově nepůsobí afektovaně, pohyb spíše doplňuje mluvené slovo. O to větší je kontrast při „předvádění“ čarodějnického rituálu. Tento moment byl v představení jediný, kdy herečky vydávaly velmi nepřirozené a hlasité skřeky doplněné výrazným tanečním pohybem.

Hudba v inscenaci přirozeně doplňovala jednání postav, výjimkou byl začátek představení, kdy herečky ztvárňovaly scénický tanec řízený hudbou, jakožto čarodějnický rituál. Představení zároveň nezačínalo osvětlením jeviště ale hudbou a zvuky, které při pohybu vydávaly herečky. V naprosté tmě divák chvíli vnímal jen hudbu, výkřiky a šustění šatů, které napovídalo, že se už na jevišti něco pohybuje. Postupně na herečky začalo dopadat tlumené světlo, které se zesilovalo, takže si diváci mohli prohlédnout celý prostor a pozorovat jednání dalších herců na jevišti.

Jelikož herci vesměs neměli žádné výrazné masky ani líčení, představení bylo stavěno na intonaci a dynamice dialogů. Děj se odehrával na malém městě, kde všichni obyvatelé vědí vše a „vidí si až do ložnice“, postavy se tudíž v intimnějších dialozích snažili nalézt zapadlé místo, ale přítomností cizích očí si vždy byli vědomi – ať už se jednalo o postavu na jevišti, nebo diváky, kteří se stávali očima a ušima města – vždy v následující scéně všechny postavy o proběhlé konverzaci věděli, přestože dříve nebyli součástí dramatického prostoru.

Inscenace *Čarodějek ze Salemu* se snaží vytvořit co nejrealističtější obraz společnosti, jak historické, tak naší dnešní. Herecký projev je většinu času hry přirozený, nestylizovaný a kontrastuje s projevem „čarodějnickví“, které je naopak stylizované, výrazné, herci na okamžik zamrzávají v pohybu do sochy nepřirozeného postavení těla. Pro tento pohyb jsou upravené i kostýmy hereček – jemná lehká látka šatů jednak zvýrazňuje siluetu a také vizuálně podporuje magičnost pohybu. Herečky spojené čarodějnickvím mají velmi podobný střih šatů vytvořených ze stejného materiálu, což se stává vizuálním pojítkem těchto postav pro diváky.

Dramatičnost vytváří především intonace, podpořená jemnými pohyby postavy, které přechází do prudké akce – objetí, padání k zemi. Přičemž prudká akce značí falešné, předstírané jednání postavy. Čím dramatičtější se postava pohybuje, tím více je divák upozorňován na předstírané vystupování postav. Například doktor, nebo kněz, kteří naplňují svoji roli při hledání a vypuzování d'ábla, stejně tak předstíraný soucit, smutek nebo bolest dívek, které posedlost d'áblem předstírají ve svůj prospěch. V jednání postav můžeme vidět, jak rychle ve společnosti funguje šíření strachu, pomluv a paniky. Repliky jsou režijně-herecky vyjádřeny tak, aby divák měl možnost prohlédnout uměle vytvořený proces, pečlivě připravené odpovědi i upřímný strach postav.

Na rozdíl od inscenace hry v Divadle na Vinohradech je tato inscenace vizuálně jemnější v dialozích postav – napětí je stupňováno spíše hlasovou intonací než gesty. Stupňovanou intonací se stupňuje i šílenství/posedlost dívek, které je zezáčátku jen nepatné, a i pro diváka dívky mohou chvílemi působit jako oběti. Inscenace tak vytváří obraz bezmoci osob v situaci, ze které není úniku. Díky velké zastavěné ploše je představení také komornější,

divák je pocitově hercům a postavám blíže, stává se součástí příběhu. Celkový obraz inscenace je zmírněn využitím holých stěn, které se přeměňují do vnějších i vnitřních prostor domů, soudu a později věznice. Divák není přímo konfrontován šibenicí na jevišti, tak jako na Vinohradech. Poprava postavy ve hře je znázorněna pouze jejím zatčením, poprava samotná už jen vyznívá z kontextu promluv.

Jelikož inscenace sleduje text hry, promluvy jsou často provázány tichým příchodem hercu na jeviště. Přestože se v prostoru vždy nachází více postav, pozornost je vždy obrácena k promlouvající postavě, málokdy na jevišti zároveň s promluvou probíhá výrazné jednání, které by tříštilo divákovu pozornost.

V textu výše jsem již zmínila – v rámci repertoáru MDB – neobvyklý začátek představení. Většinou jsme v divadle zvyklí, že se seznámíme s dramatickým prostorem a vzápětí začíná děj, ale tato inscenace začala ve tmě a tichu, poté se přidala hudba a tanec – rituál, až jako poslední se jeviště začalo osvětlovat. Tento obrácený postup v hledišti mezi diváky způsobil mírnou nervozitu, ačkoliv v jiném divadle, např. Buranteatru, by nás nijak nepřekvapil, a naopak bychom jej očekávali.

Stejně tak mě zarazil i konec představení, který jako by postrádal tečku. Tady možná inscenace trochu doplatila na celkové odlehčení dramatického napětí hry. Vzhledem k tomu, že se v inscenaci po celou dobu neobjevila šibenice, nebo popravčí a celá poprava byla vždy jen slovně naznačená a herec byl jen odveden do zákulisí, divák částečně mohl očekávat, že se postava ještě vrátí na jeviště. Během hry tato možnost byla vyvrácená textem ale na konci inscenace toto/jiné uzavření chybělo.

Inscenace *Čarodějek ze Salemu* se svým výtvarným i dramatickým provedením snažila historickou událost přiblížit dnešní společnosti. To jí poměrně dobře umožňoval text hry, který za příběhem o čarodějnických soudech popisuje běžná nadčasová témata všech společností – strach, paniku, víru atd. díky rozestavení scény se herci přiblížili divákům, kteří se stávali němými aktéry děje. Barevné provedení scény i kostýmů, které bylo pouze v černé barvě a s malými výjimkami v bílé (košile lékaře, postel nemocné, panenka), umožnilo hercům ztratit se ve tmě a relativně nepozorovatelně se pohybovat po jevišti, což bychom mohli nazvat jako symboliku pro šíření strachu, paniky a pomluv po městě. Mezi odstíny černé barvy kontrastovala bílá, která symbolicky doprovázela čisté/boží činnosti nebo místa.

Díky lehké úpravě textu, přízpůsobení vizuálních prvků a výrazným kontrastům ve hře (herecký projev, barevné provedení rekvizit a kostýmů) mohl divák lehce srovnávat průběh hry s dnešní dobou, ať už se jedná o politiku, zdraví nebo sousedské vztahy.

Dobré postřehy stran herectví a kostýmů, ale pozor na fráze ve vyjadřování a také nepodložené obecnosti v soudech. Text by bylo dobré více analyticky prohloubit, psát konkrétněji, ještě věcněji (zůstáváte občas o obecností, povrchností).